

De perceptie van ouderen over sociale contacten met betrekking tot hun mobiliteit.

Een kwalitatief onderzoek naar de perceptie van 65+'ers met betrekking tot hun sociale contacten en hun fysieke en ervaren mobiliteit.

2/7/2015

Stefan Jurrjens
S2058987

Perceptie van ouderen met over sociale contacten met betrekking tot hun mobiliteit

Een kwalitatief onderzoek naar de perceptie van 65+'ers met betrekking tot hun sociale contacten en hun fysieke en ervaren mobiliteit.

Begeleiders:

Dr. Ir. S.G. Weitkamp

Dr. L.B. Meijering

Geschreven door:

Stefan Jurrjens

S2058987

s.jurrjens@student.rug.nl

Student aan de Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Ingeleverd op:

7 februari 2015

Samenvatting

Dit onderzoek probeert een beeld te verschaffen hoe ouderen tegen de relatie sociale contacten en mobiliteit aan kijken. Uit onderzoeken van o.a. Gardner (2011 & 2014) blijkt dat het hebben van sociale contacten een positieve uitwerking heeft op de ervaren en fysieke mobiliteit van een ouder iemand in zijn leefomgeving. Nu steeds meer ouderen gebruik gaan maken van e-mail en sociale media zou je kunnen verwachten dat dit een positief effect heeft op het aantal sociale contacten dat iemand onderhoudt. Aan de hand van diepte- interviews wordt er gekeken naar de percepties van ouderen betreft sociale media, e-mail en telefonie in relatie tot hun ervaren en fysieke mobiliteit. In samenwerking met mede studenten zijn er 18 interviews afgenomen onder een groep ouderen met en zonder fysieke beperkingen met allemaal een leeftijd van tenminste 65 jaar. Uit de interviews komt naar voren dat vooral mensen met een fysieke beperking waarde hechten aan sociale media, e-mail en telefonie als het aankomt op het onderhouden van sociale contacten. Mensen zonder fysieke beperkingen geven aan dat het verlies van deze communicatiemethoden opgevangen kunnen worden door face to face contacten. Niet veel ouderen gebruiken sociale media, maar de paar die het wel doen zijn allen positief over het effect wat het heeft op hun ervaren mobiliteit. Misschien door het begeleiden van ouderen met een fysieke beperking binnen de wereld van sociale media kan ook deze groep profiteren van de positieve uitwerkingen die door gebruikers worden aangegeven.

Contents

1.1 Inleiding	5
1.2 Probleemstelling.....	5
1.3 Opbouw	6
3.1 Theoretische kader	7
2.1.1 Ruimtelijke context.....	7
2.1.2 Sociale contacten en mobiliteit.....	8
2.1.3 Sociale media en contacten.....	9
2.1.4 Sociale media en mobiliteit	10
3.1 Conceptueel model	11
4.1 Methodologie	12
4.2 Onderzoeksmethode.....	12
4.2.1 Uitvoering	12
4.2.2 Data verwerking	13
4.1.4 Ethiek.....	14
4.2 Beperkingen.....	15
5.1 Resultaten.....	16
5.1.1 Ervaren en fysieke mobiliteit.....	17
5.1.2 Sociale media, e-mail en telefonie	18
6.1 Conclusie	21
6.1.1 Beperkingen.....	22
6.1.2 Aanbeveling.....	22
7.1 Bronnen	23
8.1 Bijlage	26

1.1 Inleiding

Mensen in Nederland worden gemiddeld steeds ouder. Mannen die in 1960 zijn geboren hadden een levensverwachting van ruim 71 jaar en vrouwen werden naar verwachting gemiddeld 75 jaar oud. Tegenwoordig is deze gemiddelde levensverwachting voor mannen bij de geboorte gestegen tot een ruime 78 jaar en voor vrouwen respectievelijk 82 jaar (CBS, 2013). Het feit dat mensen steeds langer leven, brengt ook problemen met zich mee. Een hogere leeftijd vergroot ook het risico op lichamelijke beperkingen (Fernandez- Ballesteros et al., 2013). Een verminderde mobiliteit heeft een negatieve invloed op het aantal contacten dat iemand onderhoudt, alsmede de frequentie waarmee dit gebeurt (Gardner, 2011; Mollenkopf et al, 1997). Deze afname van sociale contacten heeft vervolgens weer een negatief effect op het welzijn van iemand (Magdol, 2002; Mollenkopf et al, 1997; Schwanen, Banister & Bowling 2012).

De ontwikkelingen op het gebied van elektronica en computers heeft er toe geleid dat we anno 2015 op ieder gewenst moment met elkaar in verbinding kunnen staan. De vaste telefoonaansluiting heeft plaats gemaakt voor de mobiele telefoon en telefonie is niet meer de enige functie van een telefoon. Nadat eerst op de computer internet zijn intreden deed, heeft nu de meerderheid van de bevolking ook internet op de telefoon. Er bestaan grote verschillen tussen internetgebruik onder jongeren en internetgebruik onder ouderen. Zo had in 2013 99% van de personen van 45 jaar en jonger de beschikking over een internetaansluiting, tegenover 69% van de mensen ouder dan 45 jaar (CBS, 2013). Er bevinden zich ook grote verschillen binnen de doeleinden waarvoor het internet gebruikt wordt. Zo zijn 9 van de 10 jongeren actief op sociale media, tegenover 2 van de 10 oudere mensen (CBS, 2013). Er worden een hoop positieve effecten aan het internet toegeschreven; internet zou uitwisseling van sociaal kapitaal bevorderen en de betrokkenheid van mensen bij de maatschappij vergroten (Russell, Cambell & Hughes, 2008). Er gaan steeds meer stemmen op over de negatieve aspecten van het internet en dan voornamelijk die van de sociale media (Kaplan & Henlein, 2010; Duivestijn & Bloem, 2012).

1.2 Probleemstelling

Hage (2015) en Duivestijn & Bloem (2012) schrijven beiden over de negatieve invloed die sociale media zouden hebben op het sociale leven van een ouder iemand. Uit hun onderzoek komt naar voren dat sociale media en e-mail gebruik de noodzaak om het huis te verlaten wegneemt, waardoor iemand in een isolement kan geraken en waardoor dagelijkse face to face contacten vervangen worden door oppervlakkige online contacten. Gardner (2012 & 2014) en Russell, Campbell & Hughes (2008) schrijven juist dat een vergroot sociaal netwerk in veel gevallen vaak leidt tot een verhoogde mobiliteit doordat mensen zich meer met elkaar verbonden voelen door het delen van sociaal kapitaal. Dit zijn op het eerste gezicht twee uitkomsten die elkaar tegenspreken, aangezien sociale media en andere online communicatie het mogelijk maken om een grote groep sociale contacten tegelijkertijd te onderhouden. In dit onderzoek tracht ik aan de hand van diepteinterviews een beeld te schetsen hoe ouderen zelf tegen dit onderwerp aankijken. Aan de hand van de onderstaande deelvragen zal ik een antwoord geven op de volgende hoofdvraag; Wat is de perceptie van ouderen over sociale media, e-mail en telefonie met betrekking tot hun fysieke en ervaren mobiliteit?

- *Wat voor soort contacten worden er op lange afstand onderhouden?*
- *Hoe waardevol achten ouderen contacten die online onderhouden worden?*

- *Wat voor invloeden ervaren ouderen van het internet en telefonie op het aantal sociale contacten dat er onderhouden wordt?*
- *Hoe ervaren ouderen de invloed van internet op hun fysieke en ervaren mobiliteit?*

1.3 Opbouw

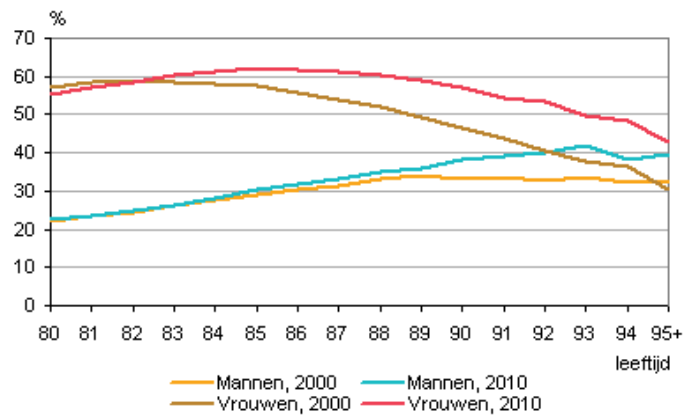
Hoofdstuk twee zal de theoretische kaders van dit onderzoek aangeven. Relevante begrippen zullen uitgelicht worden en nader besproken worden aan de hand van literatuuronderzoek. Met behulp van literatuur zal het verband tussen de verschillende soorten van communicatie aan de ene kant en de verschillende vormen van mobiliteit aan de andere kant nader toegelicht worden. In hoofdstuk drie zal de gebruikte methodologie aan bod komen, gevolgd door het hoofdstuk met gevonden resultaten. Hoofdstuk vijf zal de conclusie bevatten waarin er een terugkoppeling gemaakt wordt naar hoofdstuk twee. Tot slot is er nog een literatuurlijst en een bijlage die bestaat uit de interviewgids die gebruikt is voor het onderzoek.

3.1 Theoretische kader

Het theoretische kader zal beginnen met een omschrijving van de ruimtelijke context waarbinnen het onderzoek zich afspeelt. Verder zal dit theoretische kader inzicht verschaffen in de relatie tussen een aantal variabelen. Het eerste verband dat zal worden beschreven is dat van tussen het aantal contacten dat iemand onderhoudt en zijn of haar mobiliteit. Vervolgens wordt er gekeken naar de link tussen sociale media en het aantal contacten dat iemand onderhoudt. Als laatste wordt er gekeken of er ook nog een direct verband is tussen het gebruik maken van sociale media en mobiliteit.

2.1.1 Ruimtelijke context

Het Nederlandse beleid met betrekking tot huisvesting van ouderen is net als veel andere West Europese landen gericht op het 'aging in place' principe. Dit komt er op neer dat er naar gestreefd wordt dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig in hun eigen huis en leefomgeving kunnen blijven wonen (Lager, van Hoven & Huigen, 2015). Dit beleid heeft tot gevolg dat de almaar groeiende groep ouderen, de babyboomers generatie, tot op hogere leeftijd zelfstandig blijft wonen (Gardner, 2011).

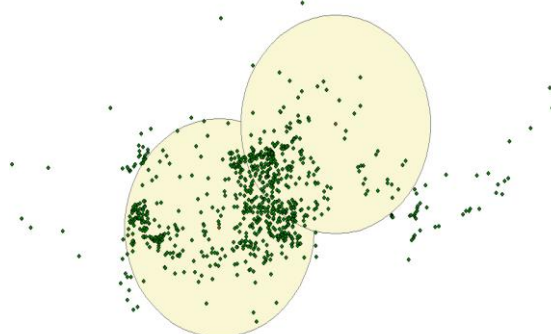
Figuur 1 Bron: CBS, 2011

Figuur 1 laat zien dat zowel bij mannen als vrouwen, op een leeftijd van 80 jaar nog bijna 60% zelfstandig woont (CBS, 2011). Veel van de mobiliteit van ouderen geschiedt in een relatief klein gebied. Wanneer iemand een hogere leeftijd bereikt, dan wordt de sociale binding die iemand heeft met een buurt of wijk belangrijker in het bepalen van iemands mobiliteit (Ziegler & Schwanen, 2012; Gardner, 2011 & Gardner 2014). Cristoforetti (2011) voegt hier nog aan toe dat bij samenwonende ouderen de binding met een buurt een nog prominentere rol gaat spelen met betrekking tot mobiliteit wanneer een van de twee partners komt te overlijden.

Voor dit onderzoek zal vooral de lokale context van belang zijn. Deze lokale context bevat niet alleen de buurt of de wijk waar iemand woont, maar de gehele leefomgeving waar ouderen zich binnen bewegen. Deze leefomgeving vormt elke 65+er voor zich zelf aan de hand van subjectieve en contextuele grenzen. Deze grenzen kunnen fysiek of emotioneel van aard zijn (Gardner, 2011). De

leefomgeving van een persoon komt het meeste overeen met de omschrijving die Anderson (2010) geeft:

“Locale can be understood as the built, natural, and social environment generated by cultural relations- it is the composite of all the traces that come together in one place. Locale therefore provides the setting for everyday routine and social contact”

Figuur 2

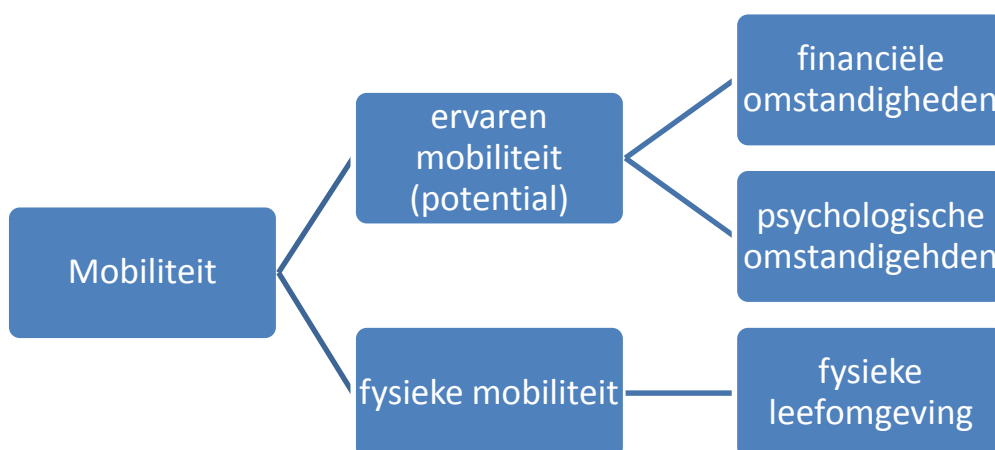
Deze 'locale', of leefomgeving, die Anderson beschrijft, zie je ook terug in de GPS data. In figuur twee zie je een uitwerking van de verkregen GPS data. De twee circels staan

voor een punt met een radius van 50 meter. Binnen deze twee cirkels vallen bijna alle punten die van een respondent in een week zijn gemeten. Hieruit komt duidelijk naar voren dat de puntenwolk erg geconcentreerd is. Deze geconcentreerde puntenwolk komt ook weer terug in de gelijksoortige GPS onderzoeken die in de loop van de jaren zijn uitgevoerd (Shoval et al, 2010).

2.1.2 Sociale contacten en mobiliteit

Het aantal contacten dat iemand onderhoudt in zijn directe leefomgeving is van invloed op zijn of haar mobiliteit (Weber, Porter & Menec, 2012; Schwanen, Banister & Bowling, 2012). Het sociaal kapitaal dat gedeeld wordt met andere mensen in de leefomgeving geeft iemand het zelfvertrouwen en de motivatie om mobiel te blijven (Gardner, 2011; Rosso et al., 2013). Mollenkopf et al. (2005) gaat zelfs zo ver dat hij mobiliteit beschrijft als sleutelvariabele als het aankomt op tevreden en gelukkig oud worden.

Om te kijken op wat voor manier sociale contacten de mobiliteit beïnvloeden, zullen de twee begrippen 'sociale contacten' en 'mobiliteit' nader gedefinieerd worden. Voor dit onderzoek zal er een onderscheid gemaakt worden tussen 'face to face' en 'online contacten'. Face to face contacten zijn gesprekken die plaatsvinden in het dagelijkse leven waarbij twee mensen ook daadwerkelijk in elkaars fysieke nabijheid zijn. Bij online contacten is dit niet noodzakelijk. Gemakshalve zal ik naast sociale media en e-mail ook telefonie onder de noemer online contacten scharen. Het opdelen van het begrip mobiliteit is een stuk lastiger. Globaal kan je mobiliteit opsplitsen in fysieke mobiliteit en ervaren mobiliteit, ook wel 'potential travel' genoemd (Metz, 2000). De fysieke mobiliteit van iemand is de mogelijkheid die iemand heeft om zich vrij door zijn of haar fysieke omgeving te bewegen, ongeacht of diegene daar hulpmiddelen bij nodig heeft (Schwanen & Ziegler, 2011). De ervaren mobiliteit of potential travel is de mogelijkheid die iemand heeft om een beweging te maken. Het idee dat je op ieder gewenst moment in een auto kan stappen is vaak al voldoende om iemand zijn mobiliteit als goed te doen bestempelen zonder dat er daadwerkelijk een verplaatsing plaatsvindt (Metz, 2000 en het onderzoek van E. Silviu, 2015). Wanneer je verder inzoomt op de twee soorten mobiliteit dan zijn er volgens Weber, Porter & Menec (2010) een drietal variabelen die de ervaren en fysieke mobiliteit beïnvloeden en samen de algehele mobiliteit van iemand bepalen:

Figuur 3

Wanneer mensen ouder worden en hun algehele mobiliteit afneemt, zullen mensen hun mobiliteit anders beoordelen. Ervaren mobiliteit wordt steeds belangrijker wanneer de daadwerkelijke fysieke mobiliteit van iemand afneemt (Schwanen & Ziegler, 2011). Nu steeds meer ouderen gebruik maken van sociale media en andere online communicatie methoden trachten Schwanen & Ziegler (2011) een extra dimensie toe te voegen aan de ervaren mobiliteit, namelijk ‘*electronic mobility*’. Sociale media, e-mail en telefonie vallen allemaal onder *electronic mobility* en hebben een uitwerking op het aantal sociale contacten dat iemand onderhoudt. Of dit een positief of een negatief effect is wordt nog over getwist (Russell, Campbell & Huges, 2008; Hage 2015).

2.1.3 Sociale media en contacten

Boase et al., (2006) & Hage (2015) hebben onderzoek gedaan naar de invloed van sociale media en het aantal contacten dat een ouder iemand onderhoudt.. De conclusie van het onderzoek luidde dat mensen die weinig sociale contacten gedurende een dag hadden, er niet meer kregen door het gebruik van sociale media. De resultaten wezen er juist op dat sociale media en het gebruik van e-mail een obstakel was om de deur uit te gaan, waardoor mensen zonder sociale contacten ook eerder zonder contacten zullen blijven. Dit in tegenstelling tot de mensen die geen gebruik maakten van online communicatie methoden. Vergelijkbare onderzoeken vertonen dezelfde uitkomsten als Hage (Nie & Hillygus, 2002; Russell, Campbell & Huges, 2008). De discrepantie zit hem in het feit dat andere onderzoeken tot conclusie hebben dat internet en dan voornamelijk sociale media en e-mail, een positief effect hebben op het aantal sociale contacten van een ouder iemand, omdat het sociaal kapitaal bevordert (Kraut et al, 2002; Hoogeboom et al, 2010). Om een verklaring te vinden voor de twee verschillende uitkomsten is het misschien nuttig om te kijken naar de aard van de gesprekken die onderhouden worden over het internet. Een tiental gesprekken over internet kunnen net zo waardevol zijn voor een ouder iemand als een kort face to face gesprek omdat een face to face gesprek meer is dan alleen het overdragen van een boodschap, maar ook een overdracht van emoties of zoals Hage (2015) heb noemt; *emotionele intimiteit*.

Om dit te bekijken zal er eerst inzicht moeten worden gegeven over de soort contacten die er zijn, met wie deze onderhouden worden en hoe waardevol deze contacten zijn voor iemand. Carstensen (1992) onderscheidt op basis van eerder uitgevoerde onderzoeken een drietal soorten contacten en geeft aan hoe deze door ouder worden beïnvloed worden en hoe waardevol ze geacht worden.

Contact met:	Intensiteit:	Waarde die aan het contact gehecht wordt:
De eigen kinderen	Blijft gelijk	hoog
De kleinkinderen	Neemt af op late leeftijd	hoog
Vrienden	Neemt af	Neemt geleidelijk af

Tabel 1

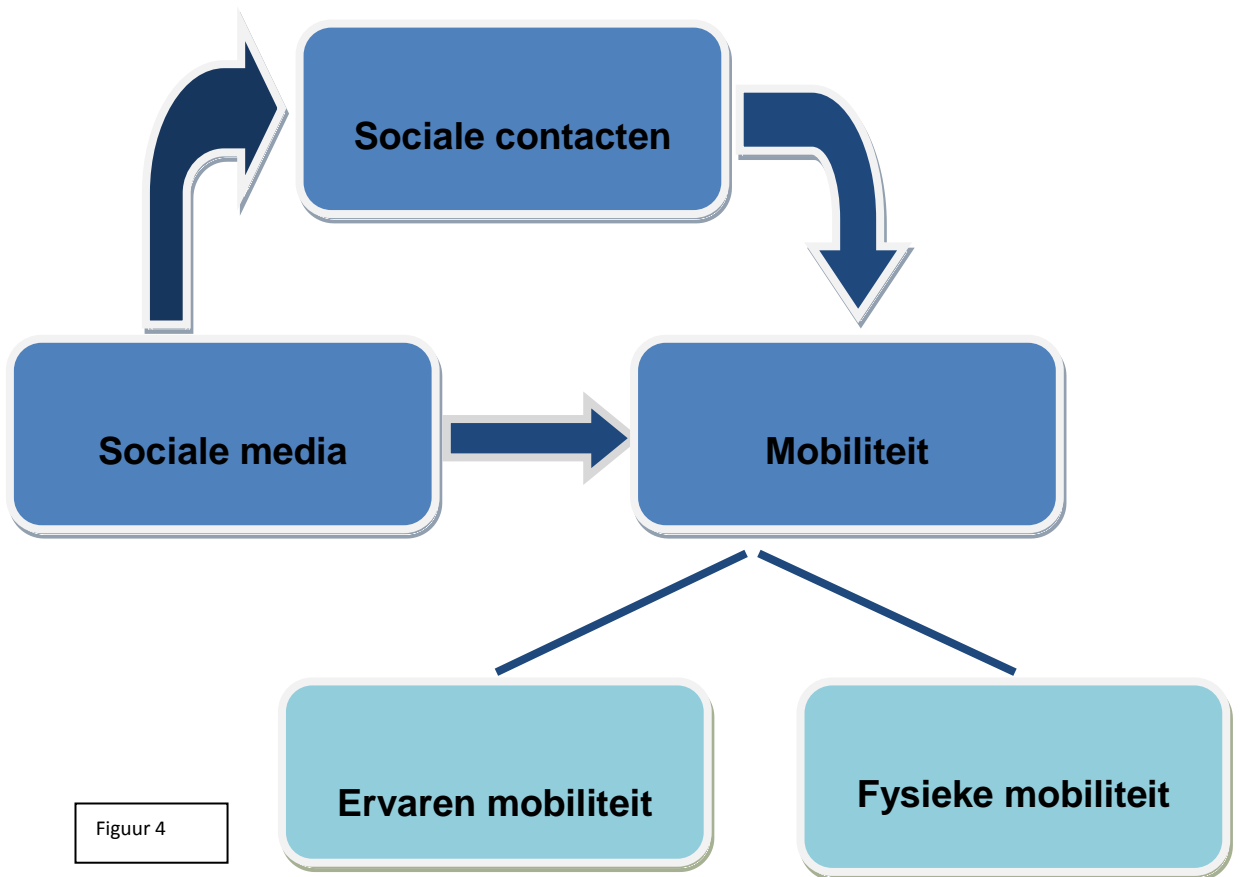
Pokorski, Cajdler & Menzyk, (2008) beschrijven de drie doelen of motieven achter het hebben van sociale contacten; op de eerste plaats zijn het hebben van sociale contacten waardevol om niet in een isolement te geraken. Ten tweede bestaat er de behoefte je gevoelens te uiten en deze te delen met iemand die je vertrouwt. Op de laatste plaats staat het hebben van sociale contacten ten behoeve van een dienst of gunst van iemand.

2.1.4 Sociale media en mobiliteit

Rutsaert (2014) geeft aan dat sociale media een uitstekend middel zijn om 'awareness' te kweken onder een bepaalde doelgroep waardoor mensen binnen een korte tijdspanne op de hoogte gehouden kunnen worden van wat er allemaal in hun leefomgeving afspeelt. Op deze manier kan de fysieke mobiliteit van iemand op een directe manier beïnvloed worden doordat iemand bijvoorbeeld een rommelmarkt bezoekt of een plaatselijke toneelvoorstelling. De beweringen van Rutsaert worden ondersteund door een onderzoek van *The Guardian* uit 2014, dat erkent dat sociale media voordelen kunnen hebben voor de directe binding met de leefomgeving, maar er wordt wel bij vermeld dat er, ondanks een sterke stijging, maar weinig mensen van boven de 65 gebruik maken van sociale media. In 2013 hadden 69% van alle personen ouder dan 45 jaar een internetaansluiting en gebruikten 2 op de tien sociale media. In de populatie van 15 tot 45 jaar had 99% een aansluiting op het internet en gebruikten 9 van de 10 sociale media (CBS, 2013).

3.1 Conceptueel model

Aan de hand van de in het theoretische kader besproken verbanden tussen sociale media, contacten en mobiliteit heb ik een conceptueel model opgesteld met de bijbehorende richting en sterkte van beïnvloeding. Om het conceptueel model overzichtelijk te houden schaar ik onder het kopje 'sociale media' ook telefonie, e-mail en ander internetgebruik. Mobiliteit is verdeeld in fysieke mobiliteit en ervaren mobiliteit.

Figuur 4

4.1 Methodologie

In dit hoofdstuk zal ik een inkijk geven in welke redentatie er achter de gemaakte keuzes van bepaalde onderzoeksmethodes ligt en ook waarom bepaalde methodes niet zijn gebruikt. Vervolgens wordt er een globaal overzicht gegeven van het hele data verzamel -en verwerkingsproces. Tot slot zal ik iets vertellen over de ethische knelpunten binnen het onderzoek en hoe hiermee is omgesprongen.

4.2 Onderzoeksmethode

Bij aanvang van het onderzoek had ik de beschikking over een viertal onderzoeksmethoden waaruit een keuze gemaakt kon worden. Naast de gebruikelijke literatuurstudie was er de mogelijkheid om gebruik te maken van verzamelde GPS data, dagboekjes en diepteinterviews. De GPS data was verkregen uit GPS loggers die 18 respondenten gedurende een week bij zich droegen. De dagboekjes werden gedurende dezelfde week bijgehouden door de respondenten waarin ze in hoofdlijnen konden aangeven hoe hun dag verliep. Binnen dit onderzoek is er geen gebruik gemaakt van de dagboeken aangezien de informatie die eruit te halen viel, niet relevant was voor dit onderzoek.

Op basis van mijn hoofd -en deelvragen heb ik uiteindelijk gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode, namelijk diepte-interviews. Kvale (1983) beschrijft diepte-interviews als: *Een interview met als doel het verzamelen van omschrijvingen van de leefwereld van de geïnterviewde, met aandacht voor de interpretatie en betekenis van beschreven fenomenen*. Een interview is een inductief proces. Op basis van individuele antwoorden en meningen van respondenten, probeer je een conclusie te trekken die voor de gehele populatie geldt (Everaert & Peet, 2006). Een face to face diepte-interview heeft als voordeel dat de interviewer en de respondenten een vertrouwensband kunnen opbouwen waardoor de antwoorden op vragen spontaner worden. Ook valt er veel informatie uit non-verbale communicatie te halen wanneer je als interviewer let op de houding en intonatie van de respondent (Opdenakker, 2006). Juist deze extra informatie die je uit een gesprek kon halen, naast de antwoorden op de vragen, was nuttig voor dit onderzoek. Deze achtergrondinformatie had ik moeten missen wanneer ik gebruik zou maken van alleen GPS data, aangezien dit een kwantitatieve methode betreft en de ruimtelijke en sociale context minder van belang zijn (Everaert & Peet, 2006; Clifford, French & Valentine, 2010).

Aangezien de benodigde data kwalitatief van aard was heb ik er voor gekozen om geen gebruik te maken van GPS data. Wanneer ik keek naar de verschillende perspectieven van de respondenten voegde het aan het uiteindelijke onderzoek weinig toe wanneer ik kon zien waar iemand die week allemaal geweest was. Het ging om verplaatsingen in het algemeen, ongeacht waar naar toe.

4.2.1 Uitvoering

Het onderzoek is uitgevoerd onder een groep van 18 ouderen die allen ouder zijn dan 65 jaar. Bij het zoeken naar respondenten werd er geen onderscheid gemaakt tussen respondenten met en zonder fysieke beperkingen. De geestelijke gesteldheid van de respondenten diende wel in orde te zijn voor het afnemen van een helder interview. Voor het onderzoek werd er gewerkt met een *interview guide* die opgesteld was in samenwerking met de rest van de onderzoeksgroep. Er lag een drietal redenen ten grondslag aan de keuze voor een gemeenschappelijke interview guide;

- Vanwege de tijdsdruk was het zeer lastig om een significant aantal mensen te interviewen, wanneer iedereen voor zichzelf aan de slag zou gaan. Doordat we

werkten met een gemeenschappelijke interview guide was het mogelijk om binnen een korte periode een totaal van 18 interviews af te nemen.

- Het vinden van geschikte respondenten was lastig. De informatie die verkregen werd uit de interviews was soms vrij persoonlijk. Door dit persoonlijke karakter van het interview waren mensen geneigd om er niet aan mee te doen. Wanneer iedereen twee respondenten moest zoeken, werd de opdracht haalbaarder.
- De verschillende onderzoeken die gelijktijdig uitgevoerd werden, konden nu elkaar aanvullen of versterken aangezien er uit dezelfde bron met informatie werd gewerkt.

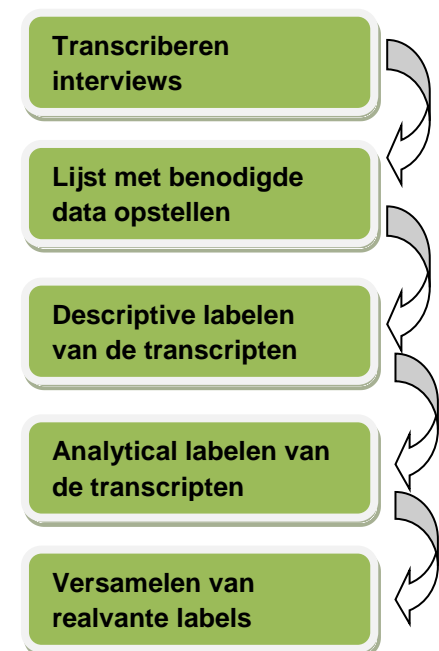
Het opstellen van de gemeenschappelijke interviews gebeurde als volgt; Nadat iedereen van de groep afzonderlijk zijn onderzoeksonderwerp helder geformuleerd had, kon iedereen een persoonlijke lijst met interviewvragen opstellen. Vervolgens werd er in onderling overleg een gemeenschappelijke *guide* opgesteld waarin ieders onderzoeksonderwerp in hoofdlijnen aan bod kwam. De twee weken die daarop volgden, werden gebruikt voor het bijschaven van de interviewvragen. Veranderingen in onderwerpen en onderzoeksvragen zorgden ervoor dat de interview guide herhaaldelijk van inhoud veranderde. Tenslotte werden er over een periode van drie weken 18 interviews afgenomen onder de respondenten. Iedere stap werd nauwkeurig gemonitord door de twee begeleiders. Wanneer een van de tussenstappen in het proces niet voldoende of incompleet was, dan diende het aangepast of gecompliceerd te worden alvorens je verder kon naar de volgende stap.

4.2.2 Data verwerking

Uiteindelijk zijn er 18 interviews afgenomen door negen studenten. Van deze groep gebruikten vijf personen hoofdzakelijk GPS data voor hun onderzoek en vier interview data. De groep die hoofdzakelijk gebruik maakte van interviewdata transcribeerde de interviews met gebruik van geluidsopnames. Iedere student leverde afzonderlijk een lijst in met data die hij of zij wenste te verkrijgen uit de transcripten. Deze gewenste data was gebaseerd op de onderzoeksthema's van de studenten. Dit waren dan ook de eerste labels die gebruikt werden voor het coderen van de transcripten. Dit afbakenen van de verschillende onderwerpen gebeurde niet alleen na afloop van interviews, maar dit vond ook plaats gedurende de interviews. Clifford, Frensh & Valentine (2010) geven aan dat het coderen van informatie begint bij het afnemen van het interview, daar waar de context van een uitspraak van groot belang kan zijn voor de betekenis van een passage. Het feit dat we met een gemeenschappelijke interview guide werkten met grotendeels afzonderlijk behandelde onderwerpen droeg ook bij

Figuur 5

Figuur 6

aan het onderverdelen van de verkregen informatie. Zo had je na afloop al een grove verdeling van de informatie omdat je de transcripten kon scheiden op onderzoeksthema.

Nadat de transcripten opgedeeld waren in verschillende thema's konden de verschillende onderwerpen die behandeld werden geschaard worden onder een aantal overkoepelende thema's. Deze thema's werden na afloop van de interviews pas gedefinieerd omdat nog niet iedereen zijn onderzoeksonderwerp scherp voor ogen had. Voor dit onderzoek waren dat de thema's: Mobiliteit, sociale contacten, sociale media en andere communicatiemethodes. Uit deze twee rondes van coderen komt de tweedeling naar voren die door Clifford, Frensh & Valentine (2010) beschreven wordt. Als eerste is er de 'descriptive' codering. Dit waren de onderzoeksonderwerpen die daadwerkelijk in de tekst naar voren kwamen. Wanneer iemand bijvoorbeeld letterlijk over mobiliteit sprak dan kreeg het het label 'mobiliteit'. De tweede ronden van coderen, wordt de 'analytical' codering genoemd. Bij deze codering speelt de context een belangrijke rol omdat een uitspraak of passage onder een bepaald label kan vallen zonder dat het label daadwerkelijk wordt uitgesproken het gaat hier dus om het overkoepelend thema. Deze analytical coding was van groot belang voor mijn onderzoek aangezien bepaalde relevante onderwerpen meerdere keren aan bod kwamen, maar dan verhuuld in een andere vraagstelling, waardoor er bij descriptive codering te veel informatie verloren zou gaan.

Nadat alle transcripten afzonderlijk door de studenten analytical gelabeld waren kon er bepaald worden wat wel en wat niet relevant was voor het onderzoek. De relevante passages werden voor iedere student afzonderlijk verzameld in een document. Na het verkrijgen van de relevante passages van mijn mede studenten had ik een duidelijk overzicht met alle informatie die ik nodig achtte om mijn onderzoeksvragen te beantwoorden.

4.1.4 Ethiek

Diepte interviews en de gegeven antwoorden zijn context- afhankelijk en de interviewer zelf maakt onderdeel uit van deze context (Eveaert & Peet, 2006). Om te zorgen dat de interviewer zo min mogelijk de antwoorden van een respondent beïnvloedt, dient er een bepaalde vertrouwensband gevormd te worden voordat het interview begint. Voor mij was deze band belangrijk om te verkrijgen, aangezien ik een volledige outsider was binnen dit onderzoek. Ik ben van een andere generatie en kom uit een ander deel van het land dan de respondenten. Het vertrouwen met de respondenten komt voort uit afspraken die gemaakt worden over wat er met de verkregen data gebeurt, voor, tijdens en na het onderzoek. Voor dit onderzoek zijn de volgende afspraken gemaakt, verdeeld over drie fases van het onderzoek. *Voor aanvang van het interview*; de respondent wordt op de hoogte gesteld van het feit dat het interview wordt opgenomen. Voor de verwerking van de data hebben alle negen studenten, plus de twee begeleiders, toegang tot de audio -bestanden. *Verwerking van de data*; tijdens het transcriberen van de interviews werden een aantal gegevens van respondenten geblurred. Zo werden namen van personen, woonplaatsen en omliggende dorpen weggelaten uit de transcripten. *Na afloop*; na het afronden van het onderzoek worden de audio bestanden en de transcripten gebruikt voor verder onderzoek uitgevoerd door de begeleiders. De respondenten hebben na het interview de vraag gekregen of ze er baat bij zouden hebben om na afloop van het onderzoek een versie van de scriptie te ontvangen zodat ze konden zien wat er met hun data was gebeurd.

De reden dat er zorgvuldig omgegaan diende te worden met de verkregen informatie lag in het feit dat de besproken onderwerpen gevoelig lagen bij de respondenten. Bij vragen over mobiliteit zouden bijvoorbeeld respondenten zich mobieler voor willen doen dan dat ze in werkelijkheid zijn, omdat niemand graag toegeeft dat hij of zij hulp nodig heeft om ergens te komen en zeker niet tegenover een onbekend iemand. Deze angst kan deels weggenomen worden door de wetenschap dat het interview zonder naam verwerkt wordt, waardoor de respondent volledig anoniem blijft.

4.2 Beperkingen

Na afloop van het onderzoek werden de beperkingen van het onderzoek wel duidelijk. Het oorspronkelijke concept van alleen kijken naar sociale media moest al losgelaten worden doordat er binnen de groep respondenten een zeer klein aantal mensen hier maar gebruik van maakte. Op voorhand hadden we met de onderzoeksgroep al een poging gedaan om dit probleem te voorkomen door de respondenten te screenen op het wel of niet gebruiken van sociale media en op die manier ervoor te zorgen dat er minimaal een op de drie respondenten aan sociale media deed. Dit bleek helaas niet mogelijk, omdat we door een tekort aan beschikbare 65+'ers niet de ruimte hadden om een selectie te maken. Na toevoeging van e-mail en telefonische contacten werd de data set groter en kon er wel mee gewerkt worden. De gemeenschappelijke interview guide waarmee gewerkt werd was bleek minder geschikt te zijn voor mijn onderzoek. Negen verschillende interviewers, met negen verschillende onderwerpen. Groepsgenoten neigden toch om meer door te vragen op hun eigen onderwerpen en interesses, waardoor sommige voor mijn onderzoek belangrijke passages onderbelicht of zelfs overgeslagen werden. Door dit missen van bepaalde passages was de set met gegevens in mijn optiek niet compleet. Hier onder een passage waaruit te zien valt dat er bij een negatief antwoord er snel doorgestapt wordt op een ander onderwerp waardoor er potentiële informatie verloren gaat. De interviewer vervolgd het interview nadat de respondent aangegeven heeft geen gebruik te maken van sociale media op de volgende manier:

- *“Ja en u zei u heeft geen social media, dus dat kunnen we overslaan, denk ik”.*

Ook bij de andere interviews zag ik soortgelijke problemen langskomen wanneer iemand geen gebruik bleek te maken van sociale media of e-mail.

- *“Even zien hoor, even zien, bepaalde vragen hoeft ik ook niet te stellen inderdaad al. Maar belt u ook vaak inderdaad met uw kinderen dan of?”.*
- Oke eh... dan nu wat vragen over....

Voorbeelden hoe het ook kon zijn er ook te geven. Een respondent geeft aan dat ze geen sociale media gebruikt, maar de interviewer ziet wel een laptop staan en gaat hierover in gesprek met de respondent. Er wordt gevraagd naar waar ze hem dan wel voor gebruikt en mevrouw verteld over de foto's die erop staan van de kinderen en van vakanties. Als mevrouw een slecht dag heeft dan kijkt ze naar de vrolijke foto's en dat levert haar toch een vrolijk gevoel op. Zo valt toch op te merken dat wanneer mevrouw wel de beschikking zou hebben over sociale media dat het toch invloed kan hebben op haar ervaren mobiliteit wanneer ze de foto's van haar familie bekijkt.

5.1 Resultaten

Respondent:	Fysieke beperking:	Ervaren mobiliteit	Gebruik sociale media	Gebruik e-mail	Gebruik telefonie	Tevredenheid aantal sociale contacten	Tevredenheid mobiliteit
1	Zware beperkingen	Goed	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Tevreden
2	Lichte beperkingen	Goed	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Tevreden
3	Redelijke beperkingen	Goed	Ja	Ja	Ja	Tevreden	Gematigd tevreden
4	Geen	Goed	Ja	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
5	Redelijke beperkingen	Goed	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Gematigd tevreden
6	Geen	Goed	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Tevreden
7	Geen	Goed	Nee	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
8	Geen	Goed	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Tevreden
9	Geen, geestelijk in de war	Slecht	Nee	Nee	Ja	ontevreden	ontevreden
10	Geen	Goed	Nee	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
11	Redelijke beperkingen	Slecht	Nee	Ja	Ja	Ontevreden	Tevreden
12	Redelijke beperkingen	matig	Nee	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
13	Geen	Goed	Ja	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
14	Geen	Goed	Nee	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden
15	Geen	Gematigd tevreden	Nee	Nee	Ja	Tevreden	Tevreden
16	Geen	Goed	Nee	Nee	Ja	Ontevreden	Tevreden
17	Redelijke beperkingen	Goed	Nee	Nee	Ja	Ontevreden	Tevreden
18	Lichte beperkingen	Goed	Nee	Ja	Ja	Tevreden	Tevreden

Tabel 2

De gegevens uit de tabel zijn verkregen uit passages uit de transcripten. Het wel of niet gebruiken van sociale media of e-mail werd bij aanvang van het interview gevraagd. In het interview werd er als eerst gevraagd naar de fysieke gesteldheid van iemand en de daarbij komende beperkingen wat betreft mobiliteit. Aan de hand daarvan kon ik aangeven of iemand geen, lichte, redelijke of zware beperkingen had.

- Heeft u een of meerdere chronische ziektes?
- Bent u tevreden met uw mobiliteit?

In het interview werd ook gevraagd naar hoe de respondenten hun eigen mobiliteit waarden, zowel met een cijfer, als met een daadwerkelijke beschrijving. Hieruit kon ik halen of iemand zijn ervaren mobiliteit beoordeelde als slecht, gematigd of goed.

- Wat voor cijfer geeft u uw mobiliteit?
- Waarom dat cijfer?
- Zijn er reisdoelen die u niet heeft bereikt, maar wel had willen bereiken?

De tevredenheid betreft het aantal sociale contacten dat iemand onderhield werd niet letterlijk gevraagd in het interview. Het was echter wel mogelijk om uit een set van vragen een beeld te schetsen van iemands mate van tevredenheid op dit gebied. Op basis van deze informatie heb ik een verdeling gemaakt tussen mensen die tevreden waren en mensen die niet tevreden waren over het aantal sociale contacten dat ze onderhielden.

- Heeft u veel sociale contacten in uw woonomgeving?
- Zou het wegvallen van online contacten van invloed zijn op uw aantal contacten? (waarom wel of waarom niet)
- Hoe onderhoudt u uw verschillende sociale contacten (face to face, online of over de telefoon)

Gedurende het onderzoek hadden we als groep een tiental GPS loggers tot onze beschikking. Dit hield in dat niet alle participanten gelijktijdig gevolgd konden worden. Vijf december was de laatste logger binnen en kon er een begin gemaakt worden door de groep die werkte met GPS data. Van de totaal 18 ingeleverde databestanden waren er 14 bruikbaar. Vier loggers bevatten geen of onvolledige data waardoor deze buiten het onderzoek werden gelaten. Nadat de GPS data verwerkt waren met behulp van arcGIS, kon er een begin gemaakt worden met het afnemen van de interviews.

5.1.1 Ervaren en fysieke mobiliteit

De uitkomsten van de interviews staan in hoofdthema's uitgeschreven in tabel twee. Wat direct opvalt als er naar de tabel wordt gekeken is dat de fysieke mobiliteit van de groep respondenten over het geheel gezien vrij goed is. 15 Van de 18 gaven aan dat ze geen enkele fysieke belemmering kenden, wat vrij opvallend is aangezien de gemiddelde leeftijd van de groep respondenten een respectabele 76 jaar bedroeg. Weber, Porter & Menec, (2010) geven aan dat bijna de helft van alle 65+'ers te maken krijgt met enige fysieke beperking, maar dat gaat niet op voor deze groep. Wanneer er gekeken wordt naar de ervaren mobiliteit dan zijn er twee personen fysiek gezien niet meer zo mobiel, maar zijn ze voor hun gevoel nog mobiel genoeg om hun ervaren mobiliteit als goed te bestempelen. Dit verschil zat hem in het feit dat ouderen beseffen dat ze ouder worden en dat ze

de bijkomende fysieke beperkingen 'normaal' achten en daardoor het feit accepteerden dat ze niet meer volledig mobiel waren. Dit besef komt duidelijk naar voren uit een quote van respondent 18 die fysiek wat kleine beperkingen had, maar toch zeer tevreden was over haar ervaren mobiliteit. Mevrouw antwoordt op de vraag of ze tevreden is met haar mobiliteit;

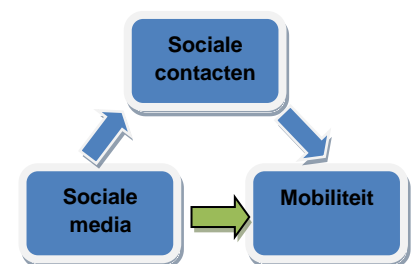
"Ja, want ik ben 90 jaar. Dan moet je niet zeuren. Ik kan lang zo veel niet als vroeger, maar dat is normaal... ik heb... ik kan me dus heel goed redden, daar ben ik dus heel tevreden over"

5.1.2 Sociale media, e-mail en telefonie

Het gebruik van sociale media en e-mail komt overeen met wat ik op voorhand verwachtte. Volgens het CBS (2013) zou 18% van de 65+'ers zich inlaten met sociale media. Bij dit onderzoek was dat een ruime 16%. In hetzelfde verslag van het CBS valt ook te lezen dat van de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder ongeveer de helft gebruikt maakt van het internet om berichten te versturen, waaronder ook e-mailen. Bij dit onderzoek geeft de helft van de mensen aan gebruik te maken van e-mail. Sociale media en e-mail werden vooral gezien als communicatiemethoden waarmee contacten met vrienden en familieleden over langere afstanden konden worden onderhouden. Alle drie de respondenten die aangaven sociale media te gebruiken, bedoelden hiermee Facebook. Media als Twitter en Linked-in werden door niemand gebruikt. Antwoorden op vragen betreft de motivatie achter het gebruik van sociale media en e-mail kunnen worden opgedeeld in twee thema's. Ten eerste was er het onderhouden van sociale contacten over grote afstanden;

- *"Mail, ja ja, veel met de kinderen."*
- *"En nou via facebook, een neef van mij uit Australië, daar heb ik enorm veel contact mee."*
- *"Ik mail naar eh... Duitsland, naar Frankrijk, soms naar Engeland, Nederland...ja"*
- *"Contacten met de familie onderhoud ik telefonisch, met mail, via facebook naar gelang die binnenkomen."*

De tweede reden die genoemd werd, was van invloed op de ervaren mobiliteit in de leefomgeving van de ouderen zelf. Sociale media en e-mail werd door drie respondenten benoemd als een middel om op de hoogte te blijven van wat er allemaal in hun leefomgeving afspeelt. Dit was een bevestiging van de directe link tussen sociale media en mobiliteit die ik in mijn conceptueel model al had aangegeven (zie figuur 7). De volgende uitspraken gaven aan dat sociale media en e-mail in de optiek van ouderen een directe beïnvloeding van de (ervaren) mobiliteit tot gevolg konden hebben;

Figuur 7

- *"Door de mail weet ik wanneer het ooievaarsnest weer bevolkt is en dat vind ik dan ook wel leuk, dat soort dingen".*
- *"Ja, facebook. Dan zie je wat, daar reageer je op. En zie, ik weet nu een hoop van de binnenstad."*

De respondenten gaven aan dat de gesprekken met familieleden en vrienden erg belangrijk waren voor hun welzijn. Daarnaast werd aangegeven dat deze contacten dikwijls via e-mail en telefonie

gevoerd werden. Merkwaardig was het feit dat ouderen telefonie en vooral e-mail, niet als onmisbaar zagen voor het hebben van voldoende sociale contacten. Zo sprak de volgende respondent zichzelf tegen door op de vraag "hoe onderhoudt u sociale contacten?" het volgende te antwoorden;

- *"Voornamelijk face to face, nou ja ,sociale media heb ik ook enorm veel. Via facebook verschrikkelijk veel."*

De respondent erkent dus veel contacten te onderhouden via facebook en geeft later zelfs aan dat het voor haar zelfs belangrijker is dan bellen, maar beantwoordt de vraag of het volgens haar van invloed is op het aantal sociale contacten dat ze onderhoudt op de volgende manier;

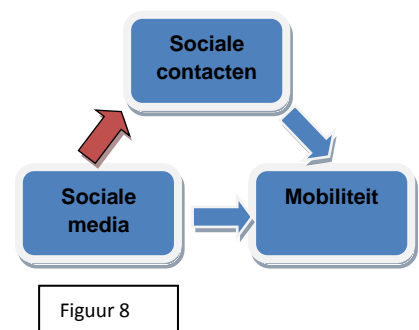
- *"Nee, niet echt ,nee. Ja, wel een aantal, maar niet over een langere periode, nou dat is dus niet zo, want ik kom overal nog wel. "*

Ook andere respondenten gaven aan dat contacten die over sociale media, e-mail en in mindere mate telefonie onderhouden werden, minder belangrijk werden geacht dan face to face contacten. Sociale media en e-mail waren voornamelijk een aanvulling op de dagelijkse face to face contacten en hadden op zichzelf staand niet zo heel veel waarde. Het verband tussen sociale media en sociale contacten kwam niet duidelijk naar voren uit de gegeven antwoorden. In totaal gaven zeven personen aan dat wanneer sociale media en e-mail niet zouden bestaan, ze er minder sociale contacten op na zouden houden. Nog

eens zeven mensen gaven aan dat er misschien op de korte termijn een verschil zou zijn, maar dat het op langere termijn niet zoveel zou uitmaken. Vier mensen gaven aan dat ze het niet wisten of beantwoordden de vraag niet volledig. De groep die op korte termijn wel effecten zouden verwachten bestond hoofdzakelijk uit de respondenten met een fysieke beperking. Van de groep die geen invloed verwachtte, kwam een duidelijke reden naar voren. Men achtte de verschillende soorten communicatie complementair aan elkaar. Alleen op het punt van langeafstandscontacten zouden ze het missen, maar zeker de lokale contacten zouden prima opgevangen kunnen worden met een wat actievere houding betreft face to face contacten en telefonie. Dit kwam naar voren in de volgende antwoorden op de vraag of het niet bestaan van sociale media en e-mail en telefoon van invloed zijn op het aantal onderhouden sociale contacten:

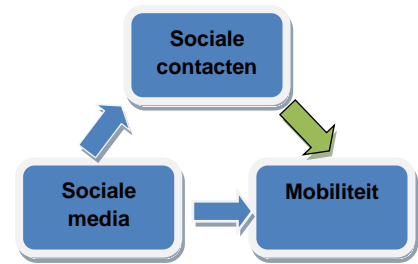
- *"Als ze ver weg wonen natuurlijk wel, maar dan schakelen ze. Dat heb je als je ouder bent ,dan zijn die vriendschappen die je hebt... je heb dan zoveel shit en mooie dingen meegemaakt die je deelt. Dat zit zo goed, dat voelt zo goed, dat je weet dat ze toch wel, dan gaan ze wel bellen als mailen niet meer kan".*
- *"We hoeven niet te bellen omdat we anders geen contacten meer hebben, nee. Het is gewoon een van de communicatiemiddelen".*

Een van de gegeven antwoorden van een respondent wees juist op een negatief effect van sociale media en telefonie op het aantal contacten. Dit strookte meer met de ideeën van Russell, Campbell & Huges, (2008) dat online communicatie en telefonie de behoefte wegnemen om het huis uit te komen. Meneer verwachtte dat hij vaker naar de winkels zou gaan als hij niet kon bellen en e-mailen

waardoor hij niet alleen mobieler zou worden, maar onderweg ook meer contacten zou hebben dan dat hij nu had.

Als laatste was er nog de link tussen sociale contacten en mobiliteit. Gardner (2011) en (2014) wezen op het belang van sociale contacten voor iemands mobiliteit. Deze link kwam duidelijk naar voren bij mensen die door zwaar verminderde mobiliteit grotendeel waren aangewezen op telefonie, maar minder sterk bij mensen die nog volledig mobiel waren. Een respondent met een zware lichamelijke beperking noemde sociale contacten als een zeer belangrijke manier om verbonden te blijven met mensen in haar leefomgeving. Op de vraag hoe ze het leven voor haar zag zonder telefonie, zei mevrouw het volgende;

Figuur 8

- “Nou, dan denk ik bij mezelf: als ik, als ik zo een hele dag , of zo zou moeten leven, dat ik, dat ik nergens meer contact mee had of zoiets, nou... dan hoeft het niet meer.”

Verder gaf een respondent die door een lichamelijke beperking niet meer zelfstandig de deur uit kon aan dat de sociale contacten er voor zorgde dat ze nog eens de deur uit kwam. Dit had niets te maken met een groteren verbondenheid met de omgeving zoals bij de vorige respondent wel het geval was, maar meer dat sociale contacten er voor zorgde dat mensen haar hielpen het huis uit te komen. Op de vraag hoe belangrijk sociale contacten voor mevrouw zijn wordt het volgende gezegd:

- *“Contactn, joo. En es n keer, eh, d’r uit. N keer dat ze zeggn van nou, ik neem d’r es n keer mee. En gaan we daar es eem kijkn. Dan denk ik: ooh ja, dat vink leuk, daar heb ik eem lekker van genootn”.*

Bij respondenten die zonder lichamelijke beperkingen door het leven gingen en nog volledig mobiel waren, leek de link tussen sociale contacten juist de andere kant op te lopen. Voor hun leek mobiliteit een voorwaarde om sociale contacten te hebben en niet andersom. Op de vraag wat mevrouw het meeste zou missen wanneer ze op een dag minder mobiel zou zijn, werd het volgende geantwoord:

- “Het contact met de mensen...ja, ik ben een mensen mens, dus... ja en het contact met je familie, met je naasten, maar ja die kunnen mij wel opzoeken. Ja ik zal echt het contact met mijn vrienden en verenigingsmensen en dergelijke zou ik heel erg missen ja”.

6.1 Conclusie

De respondenten die e-mail en of sociale media gebruikte gaven aan dat het een nuttige communicatiemethode was voor het onderhouden van banden met familie en vrienden die relatief ver weg woonden. Ondanks dat dit nut meerdere malen door verschillende respondenten naar voren werd gebracht, achten lang niet iedereen het als onmisbaar wanneer het niet had bestaan. Men gaf aan dat de telefoon en zelfs face to face contacten in dat opzicht complementair waren aan de andere twee communicatiemethoden. Maar een klein deel van de respondenten die gebruik maakte van sociale media of e-mail gaf aan dat het een effect had op hun ervaren mobiliteit. De paar respondenten die aangaven dat het een positief effect had op hun ervaren mobiliteit kwamen met een motivatie die overeen kwam met de ideeën van Rutsaert (2014). Sociale media en e-mail gaf hen meer 'awareness', wat er op neer kwam dat mensen meer bekend waren met wat er in hun leefomgeving afspeelde zonder dat men daadwerkelijk het huis heeft moeten verlaten. Er moet echter wel bij vermeld worden dat respondenten aangaven deze awareness ook verkregen had kunnen worden met behulp van een wijkkrant of folder, maar dat het internet simpelweg sneller was om mee te werken. In die zin werd het dus ook niet als onmisbaar geacht.

De percepties over de beïnvloeding van hun mobiliteit door online en telefonische contacten, liepen uiteen. De mensen met een verminderde mobiliteit gaven aan de computer en de telefoon belangrijk waren voor hun om contact te houden met mensen. Zo werd er voldoening gehaald uit gesprekken met de familie en met vrienden. In de artikelen van Gardner (2011 & 2014) waar in werd verteld dat een vergroot sociaal netwerk een vergrote mobiliteit te weeg zou brengen, kwam niet duidelijk naar voren uit de antwoorden van de ondervraagden. Alleen mensen met een zware fysieke beperking gaven aan dat sociale contacten van zeer groot belang waren omdat ze anders in een isolement zouden geraken. Voor die kleine groep hadden sociale contacten een invloed op de ervaren mobiliteit. Voor de groep respondenten zonder beperkingen liep de link de andere kant op en gaven mensen aan dat een goede mobiliteit eerder de sociale contacten beïnvloed dan andersom. Deze uitkomst valt samen met de bevindingen van Mollenkopf (2005) dat een goede mobiliteit voor mensen een voorwaarde is om sociale contacten te onderhouden.

Sociale media e-mail en telefonie werden niet gezien als een methode om het sociale netwerk te vergroten. Kraut et al. (2002), Boase et al. (2006), Hoogeboom et al. (2010) stelde dat sociale media het gedeelde sociaal kapitaal zou vergroten waardoor mensen meer contacten zouden onderhouden, maar dit strookte niet met mijn bevindingen. Aan de andere kant werden de verschillende soorten van online communicatie ook niet gezien als een negatieve invloed op het aantal sociale contacten. Nie & Hillygus (2002), Russel, Campbell & Huges (2008), Hage (2015) beweringen, dat online contacten mensen beletten deur uit te gaan om face to face contacten aan te gaan, kwamen dus niet terug in de antwoorden van de respondenten. Sociale media werd gezien als een van de mogelijkheden om contacten te onderhouden, maar niet een methode om sociale contacten op te bouwen.

Dus dit allemaal samengenomen kan de hoofdvraag hoe ouderen zelf de link zien tussen sociale media, e-mail en telefonie enerzijds en hun ervaren en fysieke mobiliteit anderzijds beantwoord worden. Vooral ouderen met een fysieke beperking geven aan dat online contacten en telefonie belangrijk zijn om niet afgesneden te worden van sociale contacten. Het beïnvloedt de ervaren, maar ook de fysieke mobiliteit doordat ouderen het gevoel hebben vaker de deur uit te gaan wanneer ze sociale contacten hebben. Voor mensen zonder fysieke beperkingen geldt dit minder.

Men ziet e-mail en sociale media voornamelijk als een vrijetijdsbesteding. Een verlies hiervan heeft geen invloed op het aantal sociale contacten aangezien men dit zou vervangen door face tot face contacten.

6.1.1 Beperkingen

Het doen van generaliserende uitspraken betreft het verband tussen sociale media en mobiliteit is vrij lastig aangezien het onderzoek uitgevoerd is onder een kleine populatie. Ook het feit dat we als groep over weinig interview ervaring beschikte zorgde ervoor dat de beschikbare informatie beperkt was. De onervarenheid zorgde ervoor dat er niet effectief genoeg doorggevraagd werd op sommige punten waardoor er minder informatie uit een situatie werd gehaald dan dat wellicht mogelijk zou zijn.

6.1.2 Aanbeveling

Daar mensen met een fysieke beperking aangeven dat sociale media een positieve uitwerking heeft op hun ervaren mobiliteit, valt het misschien aan te raden om mensen met een fysieke beperking meer bekend te laten worden met sociale media en e-mail. Voorlichting kan er voor zorgen dat ook zij weten hoe er mee gewerkt kan worden waardoor zij ook van de voordelen gaan profiteren.

7.1 Bronnen

Anderson, J (2010) *Understanding Cultural Geography*. Oxon: Routledge

Bighelaar S., Akkermans M., (2013) "Gebruik en gebruikers van sociale media" CBS. URL bezocht op 13 januari 2015.

Boase J., Horrigan J.B., Wellman B., Rainie L. (2006) "The strength of internet ties: *The internet and e-mail aid users in maintaining their social networks and provide pathways to help when people face big decisions*" PEW Internet & American life project. URL bezocht op 15 januari 2015 beschikbaar: <http://www.umass.edu/digitalcenter/research/pdfs/PIP%20Internet%20ties.pdf>

Carstensen, L. L. (1992) "Social and emotional patterns in adulthood: support for socio-emotional selectivity theory", *Psychology and aging*, jrg. 7, nr. 3, pp. 331- 338

Cristoforetti, A., Gennai, F., Rodeschini, G (2011), "Home sweet home: The emotional construction of places". *Journal of Aging Studies*, jrg. 25, nr. 3, pp 225- 232.

Clifford, N., French, S., & Valentine, G. (Eds.). (2010). *Key methods in geography*. Londen: Sage

Duivestijn, S & Bloem, J (2012) "De zwarte kant van sociale media", *Sogeti*. URL bezocht op 4-10-14

Everaert H., Peet A. (2006) "Kwalitatief en kwantitatief onderzoek" *Kenniskring Gedragsproblemen in de Onderwijspraktijk*. Nr. 11, pp. 1- 50

Fernández-Ballesteros R., Molina M.A., Schettini R., Santacreu m., (2013) "The semantic network of aging well," in *Healthy Longevity. Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, Robine J.M., Jagger C., Crimmins E.M. jrg. 33, pp 33- 37

Gardner, P (2011) "Natural neighborhood networks—Important social networks in the lives of older adults aging in place". *Journal of Aging Studies*, jrg. 25, nr. 3, pp 263- 271.

Gardner, P (2014) "The role of social engagement and identity in community mobility among older adults aging in place", *Disability and Rehabilitation*, jrg. 36, nr. 15, pp. 1249- 1257.

Hage E., Offenbeek M. van, Boonstra A., Wortmann h. (2015) "How can online communication enhance older laggards' social connectivity?": *implementation and adoption issues*. (het artikel wordt momenteel afgerond, maar de conclusie valt te lezen in; Nieuwsbrief Healthwise, nr. 6).

Hogeboom DL., McDermott RJ., Perrin KM., Osman H., Bell-Ellison BA. (2010) "Internet Use and Social Networking among Middle Aged and Older Adults". *Educational Gerontology*, jrg. 36, nr. 4, pp. 93- 111

Kaplan, A. M. & Haenlein, M (2010) "Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media," *Business Horizons*, jrg. 53, nr. 3, blz. 59- 68

Kraut R., Kiesler S., Boneva B., Cummings J., Helgesonand V., Crawford A. (2002) "Internet Paradox Revisited". *Journal of Social Issues* , jrg. 58, nr. 1, pp 49- 74

- Lager D., Hoven B. van., Huigen P. PP. (2015) "Understanding older adults' social capital in *place*: obstacles to and opportunities for social contacts in the neighborhood" *Geoforum*, jrg. 59, pp 87- 97
- Magdol, L. (2002) "Is moving gendered? The effect of residential mobility on the psychological well-being of man and women" *Sex Roles*, jrg. 47, nr. 11- 12, pp 553- 560
- Metz, D. (2000). "Mobility of older people and their quality of life". *Transport Policy*. jrg. 7, blz. 149–52
- Mollenkopf H., Baas S., Marcelinni F., Oswald F. (2005) "Enhancing Mobility in Later Life" pp 279- 288 Amsterdam: IOS Press
- Mollenkopf, H., Marcelinni, F., Ruoppila, I., Flaschenträger, P., Gagliardi, ., Spazzafumo, L. (1997), "Outdoor mobility and social relationships of elderly people". *Archives of Gerontology and Geriatrics*, jrg. 24, nr. 3, pp 295- 310
- Morris S., (2014) "Study shows social media use beneficial to overall health of elderly" *The Guardian*. URL bezocht op 13 januari 2015.
- Nie N. h. & Hillygus S.d. (2002) "The impact on internet use on sociability: Time Diary findings". *IT&Society*, jrg. 1, nr. 1. Blz. 1-20
- Opdenakker, R. (2006) "Advantages and Disadvantages of Four Interview Techniques in Qualitative Research" *FQS*. Jrg., 7, nr. 4. Beschikbaar: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/175/392>
- Pokorski M., Cajdler A., Menzyk K. (2008) "Sence of social interaction in the elderly" *Journal of physiology and Pharmacology*. Jrg. 59, nr. 6, pp. 579-584
- Rosso A., Taylor J., Tabb L., Michael Y. (2013) "Mobility, disability, and social engagement in older adults" *J Aging Health*, jrg. 25, nr. 4, pp 617- 637
- Russell C., Campbell A., Hughes I. (2008) "Ageing, social capital and the Internet: findings from an exploratory study of Australian 'silver surfers'" *Australas J Ageing*, jrg. 27, nr. 2, pp 78-82
- Rutsaert P., Pieniak Z., Regan A, McConnon A, Kuttschreuter M, Lores M, Lozano N, Guzzon A, Santare D, Verbeke W., (2014) "Social media as a useful tool in food risk and benefit communication? A strategic orientation approach", *Food policy*, nr. 46, pp 84- 93
- Schwanen T., Banister D., Bowling A. (2012) "Independence and mobility in later life" *The Geoforum*, jrg. 43, nr. 6, pp 1313- 1322
- Schwanen T. & Ziegler F. (2011) "Wellbeing, independence and mobility: an introduction" *Aging and society*, jrg. 31, nr. 5, pp 719- 733
- Shoval N., Auslander G., Cohen- Shalom K., Isaacson M., Landau R., Heinik J. (2010) "What can we learn about the mobility of the elderly in the GSP era" *Journal of Transport Geography*. Jrg. 18, nr. 5, pp 603- 612

Webmagazine, (2013) "Levensverwachting in 2012 vrijwel onveranderd" CBS. URL bezocht op 7 januari 2015.

Webber, S.C., Porter, M.M., Menec, V.H. (2010) "Mobility in older adults: a comprehensive framework" *The gerontologist*, jrg. 50, nr. 4, pp 443- 451

Webmagazine, (2011) "Ouderen wonen steeds langer zelfstandig" CBS. URL bezocht op 20 januari 2015.

Ziegler, F & T. Schwanen. (2011). "Wellbeing, independence and mobility": an introduction. *Ageing & society* jrg. 31, blz. 719-733.

8.1 Bijlage

Achtergrond informatie/sociaal-economische status

-Kunt u iets over u zelf vertellen?

-Wat is uw leeftijd?

-Wat is uw woonplaats?

-Waar bent u geboren?

-Hoeveel jaar bent u naar school gegaan?

-Wat is uw hoogst afgeronde opleiding?

-Wat is uw burgerlijke staat?

-Maakt u gebruik van social media? (Twitter of Facebook bijv. GEEN WHATSAPP)

-Hoe is de week met de GPS verlopen voor u?

-Wat vond u van het dragen van een GPS-logger? Viel het mee/tegen?

-Hoe heeft u de GPS-logger gedragen?

-Heeft u de GPS-logger zeven dagen meegenomen? Waarom niet?

-Hoe is de week met het dagboekje verlopen?

-Hoe heeft u het bijhouden van het dagboekje ervaren?

-Heeft u het dagboekje zeven dagen bijgehouden? Waarom niet?

-Hoe kunt u de afgelopen week typeren? Normaal of bijzonder?

Welzijn

-Hoe omschrijft u uw gezondheid in het algemeen?

-Heeft u één of meerdere chronische ziektes (Afasie, artrose, astma, COPD, dementie, diabetes, hoge bloeddruk, hoofdpijn, incontinentie, obesitas, Parkinson, rugpijn, voedselallergie)

-Hoe zou u uw gezondheid typeren? (uitstekend, erg goed, goed, redelijk of slecht?)

-Hoe omschrijft u uw welzijn over het algemeen?

-Hoe zou u uw welzijn typeren? (Uitstekend, erg goed, goed, redelijk of slecht?)

-Welk rapportcijfer geeft u uw leven op dit moment?

-Welke activiteit levert u het meeste welzijn op? (Sport/beweging, familie, winkelen, vrienden en/of vermaak)

-Waarom?

Woonomgeving en sociale contacten

-Hoe ziet uw woonsituatie er uit?

-Met wie woont u?

-Krijgt u thuis hulp?

-Zou u uw woonomgeving kunnen omschrijven?

-Hoe lang woont u al in deze omgeving?

-Zou u dit typeren als stad of platteland?

-Heeft u opmerkingen over aspecten in uw woonomgeving die kunnen worden verbeterd om uw mobiliteit te bevorderen?

(Bijvoorbeeld: plaatsten van bankjes (uitrusten indien nodig), extra zebrapad (veiliger gevoel qua oversteken), etc.)

-Heeft u eerder in een ander soort omgeving gewoond?

-Zijn er georganiseerde bijeenkomsten in uw wijk of buurt?

(Bingo, knutselen, biljarten, thee leuten, etc.)

-Wat voor rol speelt het internet bij het informeren over georganiseerde bijeenkomsten?

- Zo ja, op wat voor manier? (social media, mail, websites)

-Heeft u veel sociale contacten in uw woonomgeving?

- Hoe onderhoudt u uw sociale contacten? (Voornamelijk face to face, over de telefoon, mail of sociale media?)

- Aan wat voor soort contact hecht u de meeste waarde?

- Face to face

- Via het internet

- Over de telefoon

- Waarom acht u de verschillende soorten contacten gelijk/ ongelijk aan elkaar?

-Wat voor invloed hebben sociale media, e-mail en telefonie op uw aantal contacten gedurende een dag?

-Zou het wegvallen van een van deze drie soorten van contacten onderhouden van invloed zijn op het aantal contacten gedurende de dag?

- Op wat voor manier? (Onderwerpen, frequentie, en duur)

-Zou het niet bestaan van het internet en/of telefonie van invloed zijn op het aantal contacten over een langere periode?

- Op wat voor manier?

VOLGENDE VRAGEN STELLEN ALS DE RESPONDENT GEBRUIKT MAAKT VAN SOCIAL MEDIA

-Wat voor invloed hebben social media op uw contacten?

-Zou het niet bestaan van social media van invloed zijn op het aantal contacten gedurende de dag?

-Zou het niet bestaan van social media van invloed zijn op het aantal contacten over een langere periode?

-Wat voor rol speelt social media bij het informeren over georganiseerde bijeenkomsten?

-Welke voorzieningen zijn er in uw woonomgeving?

(Voorzieningen: voor de dagelijkse behoeften (winkels), apotheek, dokter, kroeg, zwembad, buurthuis, bibliotheek, etc.)

-In hoeverre maakt u hier gebruik van?

-In hoeverre bent u tevreden over de voorzieningen in uw woonomgeving?

- Waarom wel/niet?

-Zijn er voorzieningen die u graag in uw omgeving zou willen hebben en die nu dus niet aanwezig zijn?

Platteland

U woont op het platteland.

- Zou u meer mobiel willen zijn?

Bijvoorbeeld: verder van huis vandaan (grotere afstanden afleggen)/vaker de deur uit?

- Zo ja, doorvragen waarom en vragen waarom dat niet is gelukt

- Zo nee, vragen waarom (Dan kun je er vanuit gaan dat ze tevreden zijn met hun gerealiseerde mobiliteit)

- Heeft u het idee dat u verder van huis vandaan moet (grotere afstanden afleggen)/vaker de deur uit moet om de dingen te doen die u wilt doen? (Ivm platteland dus)

- Zo ja, hoe ervaart u dit? Bijvoorbeeld: maakt me niet uit/hoort er bij/niet als lastig, of: zie ik als een moeite/vind ik vervelend, vind het lastig Vragen waarom het zo wordt ervaren
- Zo nee, even vragen waarom niet
 - **Deze laatste vraag ivm welzijn, hangt er dus vanaf wat de respondenten hierop hebben geantwoord**

Mobiliteit

- Door naar vragen locatie en bereikbaarheid**
- Van welke activiteiten/locaties heeft u het meeste moeite ondervonden om deze activiteit/locatie te bereiken?
- Waarom koste u dit de meeste moeite?
- Bij moeite moet gedacht worden aan afstand, tijd, obstakels, taxi bellen, etc.
- Welke activiteit heeft u op deze locatie uitgevoerd?
- Zal bij het wegvallen van deze locatie of locaties uw welzijn veranderen?
- Zo ja, Waarom verandert uw welzijn?
- In hoeverre zou uw welzijn veranderen? (erg veel, veel of weinig)
- Zou uw rapportcijfer over welzijn veranderen?
- Bent u tevreden over uw mobiliteit?
 - Kaartje met loginfo er bij pakken!
 - Welk cijfer zou u uw mobiliteit geven?
 - Hoe komt u tot dit cijfer?
 - Zijn er andere reisdoelen die u niet heeft bereikt maar wel had willen bereiken?
 - Zo ja, welke zijn dat? En waarom deze reisdoelen?
 - Waarom is het niet gelukt om deze reisdoelen te bereiken?
 - In hoeverre bent u tevreden over uw reisdoelen die u heeft gerealiseerd?
 - Waarom wel/niet tevreden?
- Zijn er locaties/activiteiten in de openbare ruimte die u liever vermijdt?
- Stel dat u door een verminderde mobiliteit niet meer in staat bent om zelfstandig het huis te verlaten, welke contacten/activiteiten/locaties zult u dan het meeste missen? En is dit gemis op te vangen door sociale media?

-Maakt u gebruik van het OV?

-Waarom maakt u gebruik van het OV?

-hoe ervaart u de bereikbaarheid van de OV stations?

-Hoe ervaart u het bereik van het OV?

(Bij de vragen over bereikbaarheid en bereik OV duidelijk toelichten wat het verschil hier tussen is)

Autogebruik

-Heeft u beschikking over een auto?

-Waarvoor gebruikt u de auto het meest?

-Wat voor invloed heeft de auto op uw dagelijks leven? Heeft het een meerwaarde?

-Hoe zou een leven zonder auto er voor u uitzien?

-Waarvoor zou u de auto vaker willen gebruiken?

-Zijn er trips die u eventueel zonder auto zou kunnen doen? Welke, waarom?

-Heeft uw gezondheid invloed op uw autogebruik?

-Wordt het hierdoor meer of minder, en waarom?

Dagelijkste boodschappen

-Hoe komt u aan uw dagelijkse boodschappen?

Bij zelf naar de winkels gaan:

-Naar welke winkels gaat u, voor uw dagelijkse boodschappen?

(Hiermee bedoel ik winkels voor dagelijkse boodschappen, zowel in als buiten de woonplaats)

-Waarom gaat u juist naar deze winkels?

-Zou u vaker of juist minder vaak naar de winkels willen gaan dan u nu doet?

- Zo ja, waarom? Waarom doet u dit niet?

-Zijn er andere winkels waar u graag naar toe zou willen gaan?

- Waarom? Waarom gaat u daar niet naar toe?

- Waarom kiest u voor **vervoersmiddel** om naar de winkel te gaan? (*Uit dagboekje*)

-Ondervindt u moeilijkheden bij het bereiken van de winkels? Zo ja, hoe gaat u hiermee om?

-Indien er een persoon mee gaat (*uit dagboekje*), waarom is dat zo? Zou u liever alleen gaan? Waarom?

-Ondervind u ook moeilijkheden bij het winkelen? (Bijvoorbeeld: moeilijk te pakken dingen of smalle paden) Hoe gaat u hier mee om?

-Heeft u tijdens het boodschappen doen ook contacten met andere mensen? Zo ja, met wie? Als u niet meer naar de winkel zou kunnen gaan, denkt u dat deze contacten dan minder zouden worden? Zo ja, Wat zou u daar van vinden?

-Kunt u een aantal positieve ervaringen noemen van uw reis naar de supermarkt noemen? En een aantal negatieve? Hoe gaat u hier mee om? (Eventueel concreet maken naar afgelopen maand. Is misschien duidelijker voor respondent)

-Kunt u een aantal positieve ervaringen noemen van het boodschappen doen zelf? En een aantal negatieve dingen? Hoe gaat u hier mee om?

- Wat zou u ervan vinden als u niet meer zelf u boodschappen kon doen? Waarom? *Wanneer ze het erg zouden vinden*: Welke aspecten zou u het meest missen? Waarom?

-Heeft u er een idee bij hoe u dan aan uw boodschappen zou kunnen komen? Hoe? Wat zouden daarvan de nadelen zijn? En de voordelen?

-Als de mogelijkheid zou bestaan om alles te laten bezorgen zodat u niet meer naar de supermarkt hoeft, zou u dit dan doen?

Niet zelf naar de winkel gaan

-Wat vindt u van de manier waarop u uw boodschappen krijgt? Bent u hier tevreden over? Waarom wel/niet?

-Zou u uw boodschappen liever op een andere manier krijgen? Welke? Waarom?

-Hoe vindt u het dat u niet zelf meer naar de winkel kan gaan?

-Van welke winkels vindt u het meest vervelend dat u niet meer naar toe kan?

-Welke aspecten van het zelf boodschappen doen mist u? Waarom?

-Welke aspecten van het zelf boodschappen doen mist u juist niet? Waarom?

Groen

-Hoe vaak bezoekt u een park, plantsoen of bos?

(In het algemeen, dus niet alleen in de woonplaats zelf!)

-Waarom bezoekt u wel/niet een park, plantsoen of bos?

-Stel er zou dichterbij u een park, plantsoen of bos zijn, zou u er dan vaker komen? Waarom?

-Wat zou u graag in een park, plantsoen of bos zien of willen veranderen aan het huidige park, plantsoen of bos?

-Als die veranderingen zouden worden gerealiseerd, zou u daar dan vaker komen?

Locatie en bereikbaarheid

-Hoe ervaart u de locatie/activiteit? (rustgevend, uitputtend etc.)

-Hoe belangrijk is deze locatie/activiteit voor uw welzijn? Waarom is dat zo?

-Hoe ervaart u het gebruik van hulpmiddelen?

-Is de locatie/activiteit belangrijk voor uw sociale contacten?

-Zouden deze sociale contacten afnemen als de locatie/activiteit niet meer bereikbaar zou zijn en hoe zou u dat ervaren?

-Zijn er fysieke obstakels die het bereiken lastig maken? Welke en hoe?

-Zijn er mentale obstakels die het bereiken lastig maken? Welke en hoe?

-Zijn er aanpassingen in de openbare ruimte die het bereiken makkelijker maken? Welke en hoe?

-Wat is de reden voor de genomen route?

-Had u de locatie ook op een andere manier kunnen bereiken?

-Wat voor effect zou het wegvallen van deze locatie hebben op uw welzijn? Is de locatie te vervangen?

Dit is afhankelijk van wat de respondent eerder aangeeft, welke locatie van invloed is op zijn/haar welzijn

(Welke activiteit levert u het meeste welzijn op? (Sport/beweging, familie, winkelen, vrienden en/of vermaak))

Afsluitende vragen

Wij zijn bij het einde van het interview aangekomen. Zoals eerder gezegd worden de resultaten gebruikt voor mijn scriptie over.....

-Wilt u nog iets toevoegen?

-Heeft u verder nog vragen over het interview?

-Heeft u belangstelling bij de opnames of een eerste versie van de scriptie?

Definities

Mobiliteit – Het bewegen door de openbare ruimte waarbij obstakels moeten worden getrotseerd om in de dagelijkse behoeften te voorzien. Duidelijk moet zijn dat het gaat om beweging buiten het huis en dat dagelijkse behoeften ook sociaal van aard kunnen zijn of gewoon vrijetijdsbesteding.

Welzijn – Hoe een persoon het leven voor hem of haar persoonlijk beoordeeld wordt gefundeerd door ervaringen en percepties van deze persoon. Hiermee wordt het persoonlijk (Nordbakke & Schwanen, 2014).

En zoals het eerder in de interviewgide stond: hoe u zelf denkt over uw leven. Bijvoorbeeld of u tevreden bent met uw leven, of u plezier heeft in het leven of het leven u voldoening geeft.

Social Media – is het het eerste programma waarbij iedereen zelf toevoegingen kan doen aan een programma zonder tussenkomst van de designer van het programma. Later werd deze ontwikkeling, waarbij ieder individuele aanpassingen kon maken aan een website, omgedoopt tot Web 2.0.

Vandaar dat Kaplan en Haenlein de volgende definitie voor sociale media hebben opgesteld:

Social Media is a group of Internet-based applications that build on the ideological and technological foundations of Web 2.0, and that allow the creation and exchange of User Generated Content. (Kaplan & Haenlein, 2010).

Park, plantsoen of bos:

Park of plantsoen: Terrein met groonvoorziening in gebruik voor ontspanning (BBG neemt groenstroken hier ook mee)

Bos: Terrein begroeid met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer.

Moeilijkst te bereiken locaties/activiteiten:

Dit gaat om locaties/activiteiten die de respondent zelf het moeilijkst vond om te bereiken. Hierbij moet vooral gedacht worden aan tijdsduur en afstand. Maar andere

Reisdoelen – typen activiteiten: winkelen, recreatie, sociale contacten, een blokje om, etc.

moeilijkheden als het ov mogen ook meegenomen worden.

Gewenste mobiliteit ivm woonomgeving; geldt alleen voor de respondenten die op het platteland wonen !!

Hoe heeft de woonomgeving (platteland dus) invloed op het mobiel zijn van deze mensen?

Dus zouden ze meer mobiel willen zijn maar is dat niet mogelijk (te ver van de locatie of activiteit vandaan wonen/ de locatie of activiteit niet kunnen bereiken om een bepaalde reden), of geldt dit juist niet?

Chronische ziekten via de VGZ site, <http://www.eigengezondheid.nl/chronische-aandoeningen>

-Heeft u veel sociale contacten in uw woonomgeving?

Dit is waarschijnlijk leeftijd afhankelijk; hoe jonger men is, hoe meer je nog contacten hebt die verder weg wonen, ook omdat je beter in staat bent om deze contacten te onderhouden omdat men over het algemeen mobieler is. Als men ouder is, zullen de sociale contacten zich eerder 'beperken' tot de burens/mensen die dichterbij wonen, ook ivm mobiliteit